

Meclis-i Vâlâ Defterlerine Göre Ceza Kanunnâmesi'nin Uygulanması (1859-1867) -Üsküp Sancağı Örneğinde-

Arzu Taşcan^{a, b}

Özet

Gülhâne Hatt-ı Hümâyûnu'nda hukuk alanında yeni düzenlemelerin yapılacağına işaretleri verilmiştir. Bu alandaki ilk hareket ise 1840 yılında Ceza Kanunnâmesi'nin hazırlanmasıyla başlamıştır. Tanzimat döneminin yapılan bu ilk kanununun eksiklikleri daha sonra 1851 ve 1858 yıllarında hazırlanarak yürürlüğe konulan ceza kanunları ile tamamlanmaya çalışılmıştır. Tanzimat dönemi aynı zamanda merkez ve taşra teşkilatlarında da önemli değişikliklerin olduğu bir dönemdir. Mali alanda yapılan reformlar kapsamında taşrada kurulan muhasıllık meclisleri, muhasıllık uygulamasına son verildikten sonra eyâlet, sancak ve kaza meclisleri olarak varlığını devam ettirmiş, bu meclislere ceza davalarına bakma yetkisi, yani ceza kanununu uygulama görevi de verilmişti. Görülen davalar, aynı zamanda yüksek temyiz mahkemesi olan, son karar makamı olarak yetkili bulunan Meclis-i Vâlâ'ya gönderilmiştir. Meclis-i Vâlâ Defterlerinde bu davalara ilişkin pek çok kayıt bulunmaktadır. Bu çalışmada, Üsküp Sancağı'nda meydana gelen ve Meclis-i Vâlâ Defterlerine yansıyan suçlar ve cezalar tespit edilecek, böylece 1858 tarihli Ceza Kanunnâmesi'nin uygulandığına dair somut deliller ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler

Üsküp
Ceza Kanunnâmesi
Meclis-i Vâlâ
Suç
Ceza

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 27.09.2021
Kabul Tarihi: 21.06.2022
Doi: 10.18026/cbayarsos.1001701

Implementation of the Penal Code According to the Notebooks of the Majlis-i Vala (1859-1867) -In the Example of Skopje Sanjak-

Abstract

In the Tanzimat Firman, signs of new regulations in the field of law were given. The first movement in this area started with the preparation of the Criminal Code in 1840. The deficiencies of this first law of the Tanzimat period were tried to be complemented by the penal codes that were prepared and put into effect in 1851 and 1858. The Tanzimat period is also a period in which important changes occurred in the central and provincial organizations. Muhassıl councils had been established in the provinces within the scope of reforms in the financial field. After the Muhassıl system is terminated, these councils continued their existence as a state, sanjak and county councils. It was also given to this council the power to hear criminal cases, that is, to enforce the penal code. The cases were sent to Majlis-i Vala, which was also the supreme court of appeal and was authorized as the final decision authority. There are many records regarding these cases in the Majlis-i Vala Notebooks. In this study, the crimes and penalties that occurred in the Skopje Sanjak and reflected in the Majlis-i Vala Notebooks will be determined, thus, concrete pieces of evidence that the Penal Code of 1858 was implemented will be put forward.

Keywords

Skopje
Penal Code
Majlis-i Vala
Crime
Penalty

About Article

Received: 27.09.2021
Accepted: 21.06.2022
Doi: 10.18026/cbayarsos.1001701

^a İletişim Yazarı: arzu.tascan@cbu.edu.tr

^b Dr. Öğr. Üyesi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, ORCID ID: 0000-0001-5618-8901

Giriş

3 Kasım 1839'da ilan edilen Gülhâne Hatt-ı Hümayûnu'ndaki "...Devlet-i 'Aliyye ve Memâlik-i Mahrûsemizin hüsn-i idâresi zımnında bazı kavânîn-i cedîde vaz' ve te'sîsi lâzım ve mühim görünerek işbu kavânîn-i mukteziyyenin mevâdd-ı esâsiyyesi dahi emniyet-i can ve mahfûziyyet-i ırz u nâmûs u mal ve ta'yîn-i vergi ve 'asâkir-i mukteziyyenin sûret-i celb ve müddet-i istihdâmı kazıyyelerinden ibâret olub..." (Düstur, 1289, s. 4-5) cümlesiyle yeni kanunların yapılacağı vaad edilmişti. Fermanın ilanından hemen sonra kanun yapma faaliyetlerine girişilmiş, 1840 yılında Cezâ Kânunnâme-i Hümayûnu hazırlanmıştır. Bu kanunda tazir cezaları düzenlenmiş olup kısas cezalarına yer verilmemiştir. 1851'de bu kanunun eksikliklerini tamamlamak üzere 43 maddeden meydana gelen Kânûn-ı Cedîd hazırlanmıştır. 1926 yılına kadar yürürlükte kalan 1858 tarihli Cezâ Kânunnâme-i Hümayûnu ise Meclis-i Âli-i Tanzimât'ın sekiz üyesinden meydana gelen bir komisyon tarafından Ahmed Cevdet Paşa'nın başkanlığında hazırlanmış olup üç bâb ve 32 fasıl ile 264 maddeden ibarettir. Bu kanun, tazir cezalarının dereceleri ve devlete karşı işlenen suçların cezalarını tespit etmiştir (Akgündüz, 1999, s. 15; Aydın, 1993, s. 481-482; maddeler için bkz. BOA. MVL.d. 437, görüntü no: 7-23; Düstur, 1289, s. 537-596).

II. Mahmut devrinin son yıllarında Osmanlı merkez teşkilatında önemli değişiklikler yapılmıştır. Merkez bürokrasisi yeniden düzenlenmiş, yasama ve yargı alanlarında danışma kurulları oluşturulmuştur. Bunlardan, 1838 yılında kurulan Meclis-i Vâlây-ı Ahkâm-ı Adliye, Tanzimat döneminde yasama ve yargı işlevlerini görmüştür. 1868'de Şûrây-ı Devlet kuruluncaya kadar inişli-çıkışlı bir seyir izleyen Meclis-i Vâlây-ı Ahkâm-ı Adliye, 1854'te ikiye ayrılmış, yasama yetkisi yeni kurulan Meclis-i Tanzimat'a verilmiştir (Seyitdanlıoğlu, 1999, s. 47-51). Aynı yıl hem merkez hem de taşrada "Meclis-i Tahkîk"ler oluşturulmuş ve bunlar sadece ceza davalarına bakmakla yetkilendirilmişlerdi. Meclis-i Tahkîklerin temyîz makamı Meclis-i Vâlâ idi (Ekinci, 2008, s. 546; Akyıldız, 1993, s. 195). Yüksek temyîz mahkemesi olan Meclis-i Vâlâ, vilâyet meclislerinin verdikleri kararlarda son karar yeri olarak görev yapmış, Ceza Kanunu'nun uygulanmasını sağlamıştır. Yargılanmaksızın kimsenin cezalandırılmaması hususu üzerinde meclis tarafından titizlikle durulmuştur. Vilâyet ve sancak meclislerinde görülen davalar Meclis-i Vâlâ'ya ve burada görüşüldükten sonra onay için Meclis-i Âli-i Umûmî'ye gönderilirdi. Son olarak arza sunulan ve irâdesi alınan karar kesinleşirdi. Meclis-i Vâlâ'nın temyîz yetkisi ayrıca şer'î davaları da kapsamaktaydı (Seyitdanlıoğlu, 1999, s. 118-120).

Meclis-i Vâlâ ve Meclis-i Tanzimat 1861 yılına kadar yasama ve yargı faaliyetlerini yürütmüş, 1861'de birleştirilmiştir. Meclis-i Vâlâ'da üç dâire oluşturulmuştu ve bu dâirelerden biri, yüksek temyîz mahkemesi olarak çalışacak olan "Muhâkemât Dâiresi"ydi. 1868 yılına kadar meclis hem mülki, hem de adli çalışmalarını yoğun bir şekilde sürdürmüştür. Meclis-i Vâlâ 1868'de Şûrây-ı Devlet ve Dîvân-ı Ahkâm-ı Adliye adlarıyla son defa ikiye ayrılmıştır. Dîvân-ı Ahkâm-ı Adliye yargı görevini üstlenecek, yüksek bir mahkeme olarak çalışacaktı (Seyitdanlıoğlu, 1999, s. 51-55).

Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra eyâlet, liva ve kazalarda kurulan meclislere yargılama yetkisi de verilmişti (Kenanoğlu, 2007, s. 185). Taşrada, memurlarla Müslüman ve gayr-i Müslim halktan ileri gelenlerin katıldığı ve kadî'nın aza olarak bulunduğu 1840'ta Muhasıllık, 1842'de Memleket, 1849'da da Eyâlet meclisleri denen taşra meclislerine idari ve

mali görevlerin yanı sıra Ceza Kanunu'nun tatbik edilmesi sorumluluğu da yüklenmişti (Ekinci, 2008, s. 546). Başlangıçta mahkeme olarak oluşturulmayan bu meclisler böylece zamanla mahkeme özelliği kazanmışlardı (Kenanoğlu, 2007, s. 185).

Liva Muhassıl meclislerinin özellikle vergi suçları ile mali yolsuzluklar üzerinde kesin yargı hakları vardı. Ancak hırsızlık, katl gibi cürümler merkezi hükûmete havale edilmekteydi. Meclislerin yargı hakkı Nizâmiye Mahkemeleri (Kenanoğlu, 2007, s. 185-188) kuruluncaya kadar sürmüştür (Ortaylı, 2011, s. 35). 1864 Vilâyet Nizamnâmesi gereğince kurulan Nizâmiye Mahkemeleri, vilâyet merkezlerinde müfettiş-i hükkâm başkanlığında Dîvân-ı Temyîz, livalarda bir hâkimin başkanlığında Meclis-i Temyîz ve kazalarda kaza hâkiminin başkanlığında Meclis-i Deâvi şeklinde teşkilatlanacaktı (Demirel, 2003, s. 14-15; Düstur, 1289, s. 611-612). Kaza ve liva merkezlerindeki bu Nizâmiye Mahkemeleri, kendi bölgelerindeki ticâret, cemaat ve şer'î mahkemelerinin yetkileri dışında kalan hukuk ve ceza ile ilgili ihtilaflara bakar, (Aydın, 1994, s. 388) bunlardan önemli gördüklerini veya çözemediklerini eyâlet merkezlerindeki Büyük Meclis'e, yani Dîvân-ı Temyîz-i Eyâlet'e gönderirdi. Böylece Büyük Meclis, hem kendi adli bölgesinde işlenen suçlara dâir davalara, hem de liva ve kaza meclislerinden gönderilen davalara bakmış olurdu. Dîvân-ı Temyîz-i Eyâlet idam, kürek, pranga, kalebentlik gibi cezaları gerektiren suçlara ait dava ilamlarını mecburi olarak ve gerektiğinde tekrar görülmek üzere Meclis-i Vâlây-ı Ahkâm-ı Adliye'ye gönderirdi. İdam cezalarını gerektiren suçlarda tarafların şahsi hak talebi varsa dava şer'î mahkemeye intikal ettirilir ve bu mahkemenin vereceği hüküm beklenirdi (Ekinci, 2008, s. 546; Demirel, 2003, s. 20).

Hülâsa ve aynen kayıt defterleri olmak üzere iki ana gruba ayrılmış olan Meclis-i Vâlâ Defterlerinde davalara dair pek çok kayıt yer almaktadır. Aynen Kayıt Defterleri Anadolu, Rumeli, İstanbul, Arabistan ve Kuzey Afrika'daki eyaletlerden gelen evraktan görüşülerek karara bağlananların mazbatalarını içermektedir (Seyitdanlıoğlu, 1999, s. 7).

Meclis-i Vâlâ Defterleri arasında Rumeli mazbatalarının aynen kaydedildiği toplam 29 adet defter bulunmaktadır. İncelenen defterlerden 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 106, 528, 529, 530, 533 ve 559 numaralı olanlarında Üsküp Sancağı dâhilinde bulunan kaza ve köylerde meydana gelen ve ceza gerektiren çeşitli suçlarla ilgili dava kayıtları tespit edilmiştir. Defterler 1276/1859-1284/1867 yıllarına ait kayıtları ihtiva etmektedirler. 106 nolu defter ise yalnızca Üsküp'e gönderilen tahrirattan ibarettir. Defterlerin sayfaları numaralandırılmamış olup belgelere kaydediliş sıralarına göre "sıra numarası" ve ayrıca bir de "belge numarası" verilmiş, bu numaralar her belgenin sağ tarafına yazılmıştır. Belgenin sona erdiği yerde, yine sağ alt kısma tarih yazılmıştır. 528, 529, 530, 533 numaralı defterlerde sadece Hicri tarih, diğerlerinde hem Hicri hem de Rumi tarih birlikte kullanılmıştır.

Kayıtların hemen hepsinde standart bir üslup kullanılmıştır. İşlenen suçun kısaca ne olduğu ve bazı belgelerde de olayın nasıl gerçekleştiği özetlenmiştir. Suçlunun Nizâmi ve Şer'î mahkemede görülen davası ile ilgili kaza, sancak veya eyalet meclislerinin gönderdiği bütün evraklar temyîz için Muhâkemât Dâiresi'nde görüşülmek üzere Meclis-i Vâlâ'ya havale edilmiştir. Muhâkemât Dâiresi'nde davanın temyîz aşaması tamamlandıktan sonra verilen cezaya dair karar açıklanmıştır. Eğer suçlunun kısas veya diyetini gerektiren durumu varsa gelen evrak içerisindeki şer'î ilâm fetvahaneye havale edilmiştir. Fetvahane ve Muhâkemât Dâiresi'nin kararları, uygulanmak üzere hem olayın geçtiği yerin valiliğine hem de eğer suçlu olan kişi, suç işlediği bölgede değil de başka bir eyalette cezasını çekmek üzere mahkûm edilmiş ise o yerin valiliğine de tebliğ edilmiştir. Bu çalışma kapsamında Üsküp

Sancağı dâhilinde meydana gelen ve Meclis-i Vâlâ Defterlerine kaydedilen katl, hırsızlık, gasp, yol kesme, yaralama, yaralayarak ölüme sebebiyet verme, ırza geçme gibi olaylardan bahsedilmiş ve işlenen bu suçlara karşılık olarak 1858 tarihli Ceza Kanunu'ndaki hükümlere göre belirlenen cezalar değerlendirilmiştir. Kanunun uygulandığı, işlenen suç ve kanun maddesi birlikte incelenerek açıklanmaya çalışılmıştır.

Katl

Katl, "cesetten ruhu izale eden müessir bir fiil" (Türk Hukuk Lûgatı, 1991, s. 193), "adam öldürme" (Ekinci, 2008, s. 356), hukuken can dokunulmazlığı bulunan bir şahsın ölümüne yol açacak bir davranışta bulunma, teknik tabiriyle adam öldürme cürmünü ifade eder (Bardakoğlu, 2002, s. 45). 1858 Ceza Kanunnâmesi'nin 168. maddesinde "gerek silah ile ve gerek tesmîm ile ve gerek suver-i uhra ile bir şahsı i'dâm etmektir" şeklinde tanımlanmıştır (BOA.MVL.d. 437, görüntü no: 17; Düstur, 1289, s. 574). "Katl-i amd (taammüden-kasten), şibh-i amd (kasıt benzeri katl), hatâen katl, hata mecrasına cari katl (hata benzeri katl) ve tesebbüben olmak üzere beş türlü katl suçu vardır" (Türk Hukuk Lûgatı,1991, s. 193-194; Ekinci, 2008, s. 357-358). Cinayet işleme suçunda bu şekilde bir tasnif yapılmasındaki temel amaç, suçun ağırlığını derecelendirerek fâillere, işledikleri suçlarına denk bir ceza verilmesini sağlamaktır (Bardakoğlu, 2002, s. 47).

Tarihin en eski dönemlerinden itibaren katl suçu insanların işlediği en ağır suçlardan ve günahlardan biri olarak değerlendirilmiştir. Bu suç hemen bütün dinlerde, ahlâki öğretilerde ve hukuk düzenlerinde kınanarak yasaklanmış olup bu yöndeki girişimlerin engellenmesi ve eylem meydana geldiği takdirde de adaletin sağlanması amacıyla birtakım yaptırımlar getirilmiştir (Bardakoğlu, 2002, s. 45 vd).

Defterlerdeki kayıtlardan Üsküp Sancağı'nda meydana gelmiş olan katl ve ayrıca bu bahiste yer verilecek olan katl kastıyla yaralama suçu hakkında toplam 36 davayla karşılaşmıştır. Bunlar taammüden, kasıt benzeri (min-gayr-i taammüd) ve hatâen katl ile katl kastıyla yaralama sınıfına giren suçlarla ilgili davalardır.

Öldürme ve yaralama suçları tüfek, tabanca gibi ateşli silahların yanı sıra bıçak, balta, taş, sopa gibi çeşitli aletlerle işlenmiştir. Suçlular işledikleri suçun derecesine göre 1858 tarihli Ceza Kanunu'nda belirlenen sürelerde olayın meydana geldiği eyalette veya başka bir eyalette kürek veya hapis cezalarına çarptırılmışlardır. Cezalar, kanunun 19. maddesindeki usule göre suçlunun teşhir edilmesinden sonra uygulanacaktı. Ancak bu uygulamanın yerine getirilmediği bazı durumlar da mevcuttu. Mesela cinayeti taammüden işlediği anlaşılan bir kişiye 15 sene (MVL.d. 106, sıra: 26, belge no: 8), diğer bir kişiye ise cinayete azmettirdiği için üç sene (MVL.d. 95, sıra: 147, belge no: 43; MVL. 985-36) hapis cezası verilmiş ancak kadın olduklarından teşhir usulü uygulanmamıştır.

On dokuzuncu madde: Kürek ayaklarında demir olduğu hâlde hidemât-ı şâkkada kullanılmaktır. Kürek cezâsına müstehak olan şahs hakkında teşhîr usûlü dahi icrâ olunur. Şöyle ki cezâyâ hükm iden dîvân mazbatasının bir hulâsası gâyet kalın harf ile yazılıb mücâzât olunacak şahs bulunduğu şehirde bir meydâna veya memerr-i nâs olan bir mahalle götürülüb işbu hulâsa göğsüne konularak iki sâ'at orada tevkîf ve halka irâ'e olunduktansonra ayaklarına demir konularak mahall-i mücâzâtına gönderilür. On sekiz yaşından aşağı olan ve yetmiş yaşından ziyâde bulunan ashâb-ı cinâyât işbu teşhîr maddesinden mu'âf tutulur (BOA.MVL.d. 437, görüntü no: 8; Düstur, 1289, s. 540).

Katli konusu ile ilgili tasnif yapılırken ilgili davalar, belgelerdeki verilerden yola çıkılarak, taammüden, min-gayr-i taammüdin ve hatâen katli sınıflarında değerlendirilmiştir. Cinayet davalarının bazılarında eyalet, liva ve kaza meclislerinden gelen evrak incelenmiş, daha sonra suçlunun Ceza Kanunu'na göre cezalandırılması için dava ile ilgili mazbata ve ilâmın tekrar gönderilmesi, ayrıca sanığın tutuklandığı tarihin bildirilmesi Meclis-i Vâlâ tarafından talep edilmiştir. Bazı davalarda sanıkların suçsuz oldukları anlaşıldığından veya suçlu olduklarına dair delillerin yetersizliğinden tahliye edilmelerine karar verilmiş, asıl suçlunun araştırılarak ortaya çıkarılması idarecilerden istenmiştir. Çalışmanın konusu 1858 tarihli Ceza Kanunnamesi ile alakalı olduğundan ve cezaları henüz belirlenmediği veya bazı kişilere tahliye kararı verildiği için katli türleri tasnifinde yer verilmeyen davalar aşağıda belirtilmiştir:

Üsküb Kazası'na bağlı Acarlar köyünden Seyfullah'ı tüfekle öldürmekle suçlanan Mahmud (MVL.d. 528, sıra: 264, Belge no: 722, 19 R 1276/15 Kasım 1859; MVL. 906-22), Kumanova Kazası'na bağlı Debrenofça köyünden başına taşla vurularak öldüğü anlaşılan Devran'ın katilleri olmakla suçlanan Mustafa, Bayram, diğer Mustafa, Salih ve Şerif (MVL.d. 92, sıra: 94, Belge no: 419, 4 Safer 1279/1 Ağustos 1862) ve son olarak İştib Kazası'ndan Kıbtî Şakir'i silahla vurarak öldürdükleri söylenen çoban Nasuh, Cafer, Habib ve helvacı Apiş (MVL.d. 92, sıra: 166, Belge no: 659, 20 Ra 1279/15 Eylül 1862) şer'î mahkemede suçlarını inkâr etmişler, maktullerin varisleri de davalarını ispat edememişlerdir. Bu davaların diğer evraklarının incelenmesi sonucunda sanıkların işledikleri söylenen cinayetlerle ilgili yeterli delil olmadığından tahliye edilmeleri ve asıl katillerin bulunarak yargılanmaları hakkında Üsküb Eyâleti'ne emirname yazılmıştır.

Üsküb Eyaleti'nde Barova köyünden Hüseyin'i balta ile öldüren Sinad'ın (MVL.d. 529, sıra: 86, Belge no: 338, 9 Receb 1276/1 Şubat 1860; MVL. 909-39; İ. MVL. 428-18802, L. 1-5), Üsküb Kazası Güreler-i Bâlâ köyünden İstoviçe'yi tabanca ile vurarak katleden Lebkova köyünden İlya'nın (MVL.d. 530, sıra: 188, Belge no: 228, 20 Ra 1277/6 Ekim 1860; MVL. 908-61; MVL. 917-67; İ. MVL. 438-19394), Üsküb Kazası'nda Yiğit Paşa mahallesinden Efrö'nün katili berber Petruş'un (MVL.d. 93, sıra: 190, Belge no: 332, 12 Ca 1280/25 Ekim 1863), Üsküb Kazası Akbaş köyünden Angele'nin katili Taşo'nun (MVL.d. 93, sıra: 227, Belge no: 679, 28 Ca 1280/10 Kasım 1863), Koçana Kazası Gradiç köyünden Adem Çavuş'un katili olan karısı Emine'nin (MVL.d. 94, sıra: 82, Belge no: 10, 4 şaban 1280/14 Ocak 1864; MVL. 972-7), Üsküb Kazası'ndan Abdul'ın katili Celaleddin'in (MVL.d. 94, sıra: 195, Belge no: 1066, 2 Za 1280/9 Nisan 1864; cinayete yardım ettiği belirlenen Celaleddin'in oğlu Abdulkaki'ye 175. maddeye göre Niş'te beş sene kürek cezası verilmiş ve teşhir uygulanmıştır) mahallinde yapılan şer'î mahkemelerinde cinayetleri "mûcib-i şer'îsi kısâs olan katli ile" işledikleri anlaşılmıştır. Bu durumda katiller için kısasın uygulanması, yani suçlunun da idam edilmesi gerekirdi. Ancak maktulün varislerinden sadece birinin bile katili kısastan affetmesi veya sulhun sağlanması halinde kısas diyete dönüşür ve kısas hükmü ortadan kalkardı. Katillerin eğer kısastan affedilmişlerse Ceza Kanunu'na göre cezalandırılmaları için tutuklandıkları tarihin belirtilerek ilam ve mazbatalarının mahallinde bulunan meclislerce tekrar düzenlenerek Meclis-i Vâlâ'ya gönderilmesine karar verilmiştir.

Devletin kanunen ceza tayin edebilmesi için öncelikle kısas veya diyet hususlarının belirlenmesi ve uygulanması gerekirdi. Yukarıda bahsedilen altı adet belgede bu hususa dikkat çekilmiştir. Belgelerde açık bir ifade olmasa da devletin kısastan yana değil, tazir cezasından yana olduğu söylenebilir. Çünkü eyalete gönderilen emirnamelerde, önceden

kıyas kararı verilmiş olsa bile daha sonra katilin varisler tarafından af durumunun söz konusu olabileceği ve kararın değişebileceği anlaşılmaktadır:

“...Berber Petruş'un mezbûre Efrö'yu mûcib-i şer'îsi kısâs olan katil ile öldürdüğü ber-nehc-i şer'î sâbit olmuş olmağla ol bâbda cânib-i fetvâhânededen zikr olunan i'lâm zahrına muharrer olduğu üzre verese-i mezbûre veyahud birisi kısâsdan 'afv itmezler ise bi'z-zât huzûrlarında talebleriyle kâtil-i merkûmun icrây-ı kısâsı ve eğer 'afv ider veya sulha muvâfakat eylerler ise ol halde kısâsı sâkit olacağı cihetle îcâb-ı kânunisine bakılmak için merkûmun târih-i habsi gösterilerek maddenin tekrar i'lâm ve mazbata bu tarafa inhâsı...”(MVL.d. 93, sıra: 190, Belge no: 332, 12 Ca 1280/25 Ekim 1863).

Taammüden (Âmden-Kasten) Katl

Bilerek ve isteyerek öldürmektir, bu katlin ölçüsü, katilin maktulü, bıçak, tabanca gibi (Ekinci, 2008, s. 356-357) âlet-i carihadan biriyle kasten öldürmektir (Türk Hukuk Lûgatı, 1991, s. 193).

Taammüden katl sınıfında değerlendirilen belgelerde katillerin ikisine 1858 tarihli Ceza Kanunu'nun 172. maddesindeki hükme göre Vidin'de 15'er sene kürek cezası, kadın olan bir kişiye ise 15 sene hapis cezası verilmiştir. Ölümle sonuçlanmayan, yaralanma ve sakat kalmaya neden olan herhangi bir alet kullanılarak katil kastıyla yapılan saldırılar da taammüden kabul edilmiştir (Ekinci, 2008, s. 358). 1858 tarihli Ceza Kanunnamesi'ne göre bu tür suçlara karşılık kürek cezaları verilmiştir. Suçlu bulunanlara verilen cezanın süresi, suçluların tutuklanıp hapse konuldukları tarihten itibaren başlatılmıştır. Söz konusu suçun işlenmesine yardım edenler veya azmettirenler de yine kanunun ilgili maddelerine göre cezaya çarptırılmışlardır.

Defterlerdeki kayıtlarda cinayetleri taammüden işlediklerine karar verilen ve buna göre cezalandırılan üç kişinin davası yer almaktadır. Bu davaların konuları belgelerde özetle şöyle anlatılmaktadır:

Nedelko adlı bir kişi Üsküp Kasabası'yla Sobeşte köyü sınırında Kapanaltı adlı yerde öldürülmüş olarak bulunmuştur. Bu olayla ilgili Yuvan'la birlikte babası Mito ve kardeşi Todor tutuklanmıştır. Sanıkların hepsi suçlarını inkâr etmiş olsalar da olayla ilgili yapılan soruşturmada ve olay yeri incelemesinde Yuvan'ın babası Mito ve kardeşi Todor'un yardımlarıyla Nedelko'yu kendi kuşağı ve çarık ipiyle boğarak öldürdüğü anlaşılmıştır. Tanıkların ifadelerine göre de Nedelko'nun, Yuvan'ın karısına olan ilgisinden dolayı aralarında husumet bulunmaktadır. Katlin taammüden meydana geldiği, bu suçun cezasının idam olduğu ancak suçluların itirafı olmadığı, suçun delil ile ispatlandığı “böyle emârât ile kâtil olanlar hakkında ittihâz olunan usûle tevîkan” Yuvan'a küreğe konulma cezası verilmiştir (MVL.d. 95, sıra: 197, belge no: 541, 10 R 1279/5 Ekim 1862).

Kumanova Kazası Alaşafça köyünden Aynışah bint Salih evlenmek için Oris adlı bir kişiye kaçmış, ancak annesi Amik Hatun oğulları Muhtar ve Şahin ile Ahmed oğlu Süleyman ve Abare oğlu Necib'i kızını öldürmeleri için azmettirmiştir. Bu kişiler ve Aynışah'ı tüfekle vurduklarını itiraf etmişlerdir. Sanıklardan Şahin hapiste iken vefat etmiş, Süleyman ve Necib ise firar etmişlerdir. Muhtar'ın ise taammüden katilden dolayı idamı gerekse de hangisinin tüfeğinden çıkan merminin Aynışah Hatun'u öldürdüğü bilinmediğinden idam cezası Ceza Kanunu'nun 47. maddesi gereğince irâde-i seniyye ile küreğe çevrilmiştir. Yapılan değişiklikten sonra Muhtar'ın küreğe konulmasına, Abik Hatun'un ise kadın olduğu

için teşhir edilmeden mahallinde üç sene müddetle hapsine karar verilmiştir (MVL.d. 95. sıra: 147, belge no: 43, 22 Safer 1281/27 Temmuz 1864; MVL. 985-36).

Kalkandelen Kasabası'nda Bosna mahallesinden Arife adlı kadın kocası Sadık'ı balta ile öldürmek suçundan yargılanmıştır. Arife, kocası Sadık'ı Odri(?) köyünden Zübeyr ile Braşefçe köyünden İdris'in öldürdüğünü, Zübeyr'in daha önceden kendisi ile evlenmek istediğini, bu iki kişinin kendisini tehdit edip gece evin kapısını açmasını istediklerini ve Sadık'ı öldürmek üzere geleceklerini, eğer dediklerini yapmazsa kendisini öldüreceklerini söylediklerini ifade etmiştir. Olanları Sadık'a da anlattığını ancak Sadık'ın bu durumu yetkililere haber vermediğini, gece olduğunda kapıyı açtığını ve Zübeyr ile İdris'in içeri girerek uyuyan kocasını balta ile katlettiklerini söylemiştir. Zübeyr ve İdris olay gecesi ayrı ayrı başka yerlerde olduklarını ispatlamışlardır. Arife, ifadelerinden birinde de kocasını kendisinin öldürdüğünü beyan etmiş, farklı ifadeler vermiştir. Mahkemede Arife'nin taammüden tasarlayıp planlayarak kocasını öldürdüğüne hükmedilmiş ve Ceza Kanunu'nun 170. maddesine göre idamı gerekirken ifadelerindeki tutarsızlığı ve akli dengesinin yerinde olmaması göz önünde bulundurularak (MVL.d. 437, görüntü no: 17; Düstur, 1289, s. 574) 15 sene hapsine ve kadın olduğu için teşhir edilmemesine karar verilmiştir (MVL.d. 106, sıra: 26, belge no: 8, 11 Şaban 1284/8 Aralık 1867).

Yukarıdaki taammüden öldürme olaylarında kanunun 170. maddesi gereğince (Bir kimsenin ta'ammüden kâtil olduğu kânûnen tahakkuk eyler ise kânûnen i'dâmına hükm olunur, (MVL.d. 437, görüntü no: 17; Düstur, 1289, s. 574) idamlarına hükmedilmesi gerekirken birtakım nedenlerden ötürü bu ceza küreğe veya hapse dönüştürülmüştür. Aynışah Hatun'un öldürülmesi olayında Muhtar için 47. maddenin uygulandığı görülmektedir. Bu da başlangıçta Muhtar için verilen ilk kararın 170. madde gereğince idam cezası olduğunu göstermektedir. Kanunun 47. maddesi ise maddesi idam cezalarının sadece padişahın iradesi ile değişebileceğine işaret etmektedir (MVL.d. 437, görüntü no: 9; Düstur, 1289, s. 545-546) ve belgeden de böyle bir durumun söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Diğer iki olayda ise 170. maddenin yerine 172. maddenin (Kısâs ya i'dâm cezâlarından 'afv olunan kâtil mü'ebbeden yâhud on beş seneden akall olmamak üzere muvakkaten küreğe konulur. MVL.d. 437, görüntü no: 17; Düstur, 1289, s. 574) uygulanmasının nedenleri belgelerde açık bir şekilde belirtilmiştir. Olayın meydana geldiği yerde yapılan şer'î ve nizami mahkemede kâtillerin suçlarını inkâr etmeleri, ifadelerindeki tutarsızlıkları, akli dengelerinin yerinde olmaması, davacıların davalarını ispat edememeleri ve diyet ve kısastan feragat etmeleri, nizami soruşturmada katlin sadece deliller ile ispatlanması, müştereken işlenen cinayetlerde kimin öldürücü darbeyi vurduğunun tespit edilememesi belirgin nedenler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ölümlerle sonuçlanmayan, yaralanma ve sakat kalmaya neden olan, herhangi bir alet kullanılarak katil kastıyla yapılan saldırılar da taammüden (cerh-i amd) kabul edilmiştir (Ekinci, 2008, s. 358; Türk Hukuk Lûgatı, s. 49). Bu kategoriye giren fâillere teşhir usulü de uygulanmıştır. Aşağıda özetlenmiş olan öldürme amacını taşıyan saldırı ve yaralama olayları farklı sebeplerle farklı şekillerde meydana gelmiştir. Suçlulardan biri kanunun 177. ve diğerleri 180. maddesinin ilave hükmüne göre kürek cezasına çarptırılmışlardır:

Üsküp'te Mısırlı Hasanoğlu Saadeddin adlı kişinin Üsküp gümrük kâtibi Molla Hasan'ın küçük kardeşi İsmail'e karşı ilgisinden dolayı Molla Hasan bir gece bir nefer zaptiye ile Saadeddin'in evine gitmiştir. Yanındaki zaptiyeler daha sonra ayrılırken Saadeddin yatağan bıçağıyla gelerek Molla Hasan'ın her iki elini yaralamış ve bu yaranın etkisiyle Hasan sağ

elini kullanamaz hale gelmiştir. Suçunu inkâr etmiş olsa da hem kaçıma çalışması hem de şahitlerin ifadeleri ile Saadeddin'in suçlu olduğu ispatlanmıştır. 177. maddeye göre Saadeddin'in öncelikle Hasan'ın mahallince takdir olunacak tedavi masraflarını karşılamasına ve diyet ödemesine, daha sonra da Selanik'te beş sene küreğe konulmasına karar verilmiştir (MVL.d. 533, sıra: 113, belge no: 276, 21 Ra 1278/26 Eylül 1861; A.MKT.MVL. 136-7; MVL. 951-61; MVL. 936-15, L. 1-7).

Askerlik için beş sene önce kurada ismi çıkan Üsküp Kazası Gabriçe köyünden Selim firar etmiştir. Bir gün arkadaşı Zübeyr ile birlikteyken Lozan Hanında zaptiyelerden Mustafa ve Yaşar ile karşılaşmışlar ve kendilerinden tezkereleri istenmiştir. Bu arada Selim tabancasını çıkararak öldürmek amacıyla Yaşar'a ateş etmiş ancak kurşun isabet etmemiştir. Tutuklanan Selim'e "katl kastıyla silah çekip, ancak katl fiili gerçekleşmemiş olduğundan" kanununun 180. maddesinin ilave hükmü gereğince tutuklandığı tarihten başlatılmak üzere beş sene kürek cezası verilmiştir (MVL.d. 97, sıra: 79, belge no: 76, 6 C 1282/27 Ekim 1865; MVL. 1028-37).

Üsküp Kazası Grošta köyünde Salih'in kardeşi Bayram, Şerif'in düğününde tüfek atmış, karşılık olarak Bayram'ın düğününde de Şerif'in kardeşi tüfek atmıştır. Arnavut düğünlerinde silah atmak mahalli geleneklere uygun olmadığından, Salih, intikam almak için Şerif'in evine gidip ona ateş edince Şerif de kendisinin savunmak için ateş etmiştir. Olayda ikisi de yara almamıştır. Şerif'in, kendisini korumak için ateş ettiğinden tahliye edilmesine, Salih'in ise olay sonunda yaralama veya ölüm olmasa bile kanunda belirtildiği üzere ceza alması gerekmektedir. Salih'in, Ceza Kanunu'nun 180. maddesindeki ilave hükmüne göre mahallinde üç sene küreğe çarptırılmasına karar verilmiştir (MVL.d. 98, sıra: 24, belge no: 543, 28 Safer 1284/1 Temmuz 1867).

Son olarak, Üsküp Kazası Blaca köyünde Receb adlı kişi tarlasında ırgatlarıyla birlikte ekin biçerken Zeynel adlı biri gelerek çalışan kızlara sataşmıştır. Receb'in bu durumu ayıplaması üzerine Zeynel silahını alıp gelmiş ve ateş ederek ve Receb'i yaralamıştır. Yapılan soruşturma ve şahitlerin ifadeleriyle Zeynel'in Receb'i öldürmek için ateş ettiği ve yaraladığı kesinleşmiştir. Buna göre Zeynel'e 180. maddenin ilave hükmüne göre mahallinde üç sene kürek cezası verilmiştir (MVL.d. 106, sıra: 2, belge no: 590, 17 Ra 1284/19 Temmuz 1867; BEO.AYN.d. 845, s. 10, no: 236; MVL. 1030-50; MVL. 1039-12, L. 1-11).

Yukarıda bahsedilen dört olayın ikisinde yaralanma gerçekleşmiştir. Saadeddin'e Hasan'ı yaraladığı ve sakat bıraktığı için kanununun 177. maddesine göre hüküm verilmiştir. Bu olayda katl kastıyla yaralama ile birlikte bir uzvu kullanılmaz duruma getirme söz konusudur. Kanun gereğince suçlu olan kişi üç sene küreğe konulmalı, ayrıca mağdurun tedavi masraflarını da ödemeliydi. Ancak önceden tasarlayarak bu suçu işlediği takdirde cezası 10 seneye kadar uzatılabilirdi (Bir kimse bir şahsı cerh ya darb ile 'uzvunu kat' ya ta'til eder ise masârif-i cerrâhiyesi ve hükm olunacak diyeti istifâ olunmasıyla beraber üç sene müddetle küreğe konulur ve eğer bu cinâyeti evvelce tasavvur ve tasmîm ederek işlemiş olduğu tebeyyün eyler ise kürek cezâsı on seneye kadar temdîd olunur, MVL.d. 437, görüntü no: 18; Düstur, 1289, s. 576). Bu nedenle Saadeddin üç sene yerine beş sene ceza almış olmalıdır. Diğerlerinde ise 180. maddenin ilave hükmünde belirlenen hükme göre cezalandırma söz konusudur. Ancak bu maddede suçluya verilecek olan cezanın müddeti belirtilmemiştir (Mücerred katl kasdıyla silâh çeküb de yed-i ihtiyârında olmayan esbâb-ı mâni'â haylûletiyle madde-i katl fi'ile çıkmamış idüğü tahakkuk edenler kezalik muvakkaten küreğe konulur, MVL.d. 437, görüntü no: 18; Düstur, 1289, s. 576). Fâillerden ikisi üç ve biri de beş sene kürek cezasına çarptırılmıştır. Bunlardan yaralanmanın gerçekleştiği bir olayın fâiline üç ve

yaralanma olmayan bir diğer olayın fâiline ise beş sene müddetle kürek cezası verilmiş olmasının sebebine dair belgelerde bariz bir veri olmasa da asker firarisi olan Selim'in bir devlet görevlisine silah çekmiş olmasından dolayı cezasının fazla olduğu düşünülmektedir.

Öldürmek kastıyla karşılıklı olarak çatışma ve mücadele sırasında birisini öldürenler için de ceza maddesi düzenlenmiştir. Söz konusu 190. maddeye göre kâtil, cârih veya dârib üç aydan üç seneye kadar hapis cezası alabilir ve gerektiğinde beş seneden on seneye kadar zaptiye nezareti altında tutulabilirdi (BOA.MVL.d. 437, görüntü no: 18; Düstur, 1289, s. 577). Bu maddenin uygulanmasına dair Meclis-i Vâlâ defterlerine yansıyan iki olayın kaydı bulunmaktadır:

Üsküp'te Saadeddin Efendi Zâviyesi'nde Ahmed ve Hasan ile Said ve Abdul arasında yapılan düelloda Ahmed ölmüş, diğerleri de yaralanmışlardır. Düello daha çok Avrupa'da meydana gelip Ceza Kanunu'nda düelloda adam öldürme ile ilgili bir madde bulunmamaktadır. Ancak şahıslar yine de kâtil olarak değerlendirilmiştir. Diğer taraftan olay tarafların kendi rızalarıyla meydana gelmiş olup karşılıklı yaralama ve katl suçunu işlediklerinden 190. maddeye göre cezalandırılmaları gerekmektedir. Buna göre kâtilerin üç ve maktul ile birlikte hareket eden Hasan'ın bir sene hapsine karar verilmiştir. İlave olarak bu sürelerin sonunda beş sene de zaptiye gözetiminde bulunacaklardı. (MVL.d. 93, sıra:37, belge no: 91, 2 Safer 1280/19 Temmuz 1863).

Radovişte Kazası Oraçviçe(?) köyünden Kıbtî Hasan ile Ando arasında çıkan kavgada her ikisi de birbirlerini karşılıklı olarak yaralamışlar, mahkemeye müracaat edip yaptıklarını itiraf etmişler ve nizami mahkemede olayın mukabele ile meydana geldiği anlaşılmıştır. Ando daha sonra aldığı yaraların ve darbelerin etkisiyle vefat etmiştir. 190. madde gereğince cezalandırılmasına hükm edilen ancak mahkeme sonuçlanıncaya kadar verilen üç senelik cezasını tutukluluğu boyunca geçirmiş olan Kıbtî Hasan'ın cezası yeterli bulunmuş, tahliye edilmesine karar verilmiştir (MVL.d. 559, sıra: 179, belge no: 233, 21 Receb 1281/20 Aralık 1864; MVL. 992-6; MVL. 982-44).

Kasıt Benzeri Katl (Min-Gayr-i Taammüdin katl)

Bir adamın âlet-i carihadan sayılmayan sopa, tokat gibi bir vasıta ile cerh edilmeden öldürülmesidir (Türk Hukuk Lûgatı, 1991, s. 193). Kasten öldürmeğe benzeyen katl de denir. Küçük taş, küçük sopa ile döverek veya kuyuya, dağdan, damdan aşağı atarak öldürmek bu kategoride değerlendirilmiştir (Ekinci, 2008, s. 357). Ancak belgelerde bahsedilen katl olaylarında ateşli silahlar ve kesici aletlerin de kullanıldığı, kâtil olan kişinin eyleminin ölümle sonuçlanmasını istemediği, genellikle bir kavga, bir kargaşa veya öfkelenme gibi durumlarda meydana geldiği görülmektedir. Üsküp Eyaleti'nde 1862-1867 yılları arasında meydana gelen ve cinayet olayının min-gayr-i taammüdin katl olarak değerlendirilerek kâtilerin 174. maddeye göre cezalandırıldığı dokuz kayıt tespit edilmiştir. Söz konusu katle dair defterlerden tespit edilen olaylara aşağıda yer verilmiştir.

Üsküp Kazası Güreler köyünden Zeynep, dülgör ustası Ali'nin evine kaçmış, daha sonra babası ve kardeşleri tarafından alıp götürülürken babası Yusuf öfkelenerek kardeşleri Feyzullah ve Halim'i Zeynep'i öldürmeleri için azmettirmiştir. Şer'î mahkeme ve nizami soruşturmada Yusuf suçunu inkâr etse de Feyzullah ve Halim suçlarını itiraf etmiş ve tutuklanmışlardır. Ayrıca şahitlerin ifadeleriyle katlin min-gayr-i taammüdin meydana geldiği anlaşılmıştır. Halim Prizrin hapisanesinden firar etmiş, Feyzullah'a 15 sene Vidin'de, öldürme eylemine karışmayan fakat azmettiren Yusuf'a ise 184. maddeye göre

Niş'te uygulanmak üzere üç sene kürek cezası verilmiştir (MVL.d. 95, sıra: 8, belge no: 954, 5 Z 1280/12 Mayıs 1864; MVL. 970-62, L. 1-15).

Kumanova Kazası Matıç köyünde teravîh namazı kılınırken pencereden tüfikle ateş edilmiş Yahya Bayraktar isabet eden merminin etkisiyle vefat etmiştir. Camiden çıkan cemaat ve Ali kaçan iki kişiyi kovalarken Timur geri dönerek Ali'yi vurmuştur. Timur yakalanmış, diğer kişinin Belanofçalı Maksud olduğu anlaşılmıştır. Yahya Bayraktar'ı bu ikisinden hangisinin vurduğu belirlenememiş ve Ali de kargaşa sırasında vurulduğu için taammüd görülmemiştir. Timur hakkında min-gayr-i taammüd ceza tayini gerektiği belirtilmiş, bu bağlamda kendisi Vidin'de 15 sene kürek cezasına mahkûm edilmiştir (MVL.d. 96, sıra: 21, belge no: 955, 1 Za 1281/28 Mart 1865; MVL. 966-51).

İştib Kazası Duraklı köyünde Ali Çavuş daha önce Ali b. Said'in kardeşi Mustafa'nın katl zanlısı olarak hapiste tutulmuş, daha sonra tahliye edilmiştir. Ali Çavuş almış olduğu bir yaranın etkisiyle vefat etmiştir. (Belgelerde yaralanmanın ne şekilde gerçekleştiği hakkında bir veri bulunmamaktadır.) Ölmeden önce kendisini yaralayanın Ali b. Said olduğunu köy muhtarına ve Ahmed Çavuş'a söylemiştir. Aralarında husumet olan birine cinayet isnat edilerek Ali b. Said'in kâtil olduğuna karar verilmişse de bu cinayetin taammüden işlendiğine dair kesin bir itiraf veya beyan da bulunmamıştır. Bundan dolayı katl olayı min-gayr-i taammüdin kabul edilerek Ali b. Said, Selanik'te kürek cezasına çarptırılmıştır (MVL.d. 97, sıra: 101, belge no: 141, 22 Receb 1282/11 Aralık 1865; MVL. 1028-80; MVL. 1029-35).

Üsküp Kazası Acarlar köyünde Bayram'a dibek tokmağıyla vurarak ölümüne sebebiyet veren Hüseyin'in Ceza Kanunu'nun 174. maddesine göre 15 sene küreğe konulması gerekmekte iken sanık suçunu sonradan kabul etmediğinden, tanıkların ihbar ve ifadeleriyle mahkûm olduğundan 10 sene müddetle Vidin'de küreğe konulmasına karar verilmiştir (MVL.d. 92, sıra: 177, belge no: 5, 26 Ra 1279/21 Eylül 1862; A.MKT.UM. 395-7; MVL. 954-102).

Üsküp Kazası Nekeştan(?) köyünde aralarında çıkan kavga esnasında Yaşar'a çapa ile vuran ve ölümüne neden olan Süleyman'a Vidin'de (MVL.d. 93, sıra: 79, belge no: 18, 1 Ra 1280/16 Ağustos 1863; MVL. 966-14, L. 1-4), Kumanova Kazası Hotula köyünden Yunus'u tüfikle vuran Hüseyin'e Vidin'de (MVL.d. 95, sıra: 57, belge no: 93, 22 Z 1280/29 Mayıs 1864; MVL. 986-23), Kratova Kazası Filibofça köyünde karısı Petra'ya maşa ile vurarak öldüren Görgiya'ya Selanik'te (MVL.d. 106, sıra: 11, belge no: 622, 26 R 1284/27 Ağustos 1867; BEO.AYN.d. 845, s. 13, no: 373; MVL. 1030-82; MVL. 1039-42, L. 1-6), Kalkandelen Kazası Neharçe köyünde tamir edilen bir kilisede yapılan toplantıda yapılan bir şakanın yanlış anlaşılması üzerine çıkan kavgada Anastas'ı bıçaklayarak öldüren Risto'ya Selanik'te (MVL.d. 106, sıra: 12, belge no: 591, 4 Ca 1284/3 Eylül 1867; BEO.AYN.d. 845, s. 15, no: 405, MVL. 1039-11, L. 1-12), İştib Kazası Tatarlı köyünde aralarında meydana gelen bir kavga sırasında tabancasıyla Mehmed'i başından vurarak öldüren Mustafa'ya Selanik'te (MVL.d. 106, sıra: 20, belge no: 10, 8 Receb 1284/5 Kasım 1867; BEO.AYN.d. 845, s. 18-19, No: 617) Ceza Kanunnamesinin 174. maddesine göre küreğe konulma cezası verilmiştir.

Meclis-i Vâlâ Defterlerinden bu kategoride değerlendirilen yukarıdaki davalarda mahallinde görülen mahkemede deliller ve yapılan soruşturmalara göre kâtillerin "min-gayr-i taammüden veya kâtil-i gayr-i müteammid", yani istemeden adam öldürdükleri sonucuna varılmıştır. Katillere Ceza Kanunu'nun 174. maddesindeki hüküm gereğince 15'er sene

kürek cezası (MVL.d. 437, görüntü no: 17; Düstur, 1289, s. 574) verilmiştir. Defterlerdeki verilere göre 1281/1865 yılına kadar olan davalarda suçlular cezalarını çekmek üzere Vidin'e ve daha sonraki yıllarda ise Selanik'e gönderilmişlerdir. İstemeden de olsa başkasının ölümüne sebebiyet veren fâillere 19. maddedeki teşhir usulü uygulanmıştır.

Hatâen Katl

Hatâen katl, bir insanı kasıt olmaksızın yanlışlıkla öldürmektir. "Fâilin yanılması ve fiilin yanılması" (Türk Hukuk Lûgatı, 1991, s. 193), yani kâtilin ve katl aletinin yanılarak yanlış hedefe isabet etmesi olmak üzere iki türü vardır (Ekinci, 2008, s. 357; ayrıca bkz. Bulut, 2018, s. 41-71).

Hatâen başkalarının ölümüne sebebiyet veren sanıkların soruşturmaları tamamlanıp şer'î ve nizami mahkemeleri yapıldıktan sonra gönderilen ilam ve mazbataları Meclis-i Vâlâ'ya havale edilmiş, Muhâkemât Dâiresi'nde incelenmiştir. Sanıkların ikrarı ve şahitlerin ifadeleriyle hatâen meydana geldiğine kanaat getirilen katl olaylarında Ceza Kanunu'nun 182. maddesindeki hüküm uygulanmış, kâtillere "dikkatsizlik ve kanuna riayetsizlik"lerinden (Bir kimse bir şahsı hatâen itlâf eder yâhud bi-gayr-ı kasdın telef-i nefsine sebep olur ise verese-i maktûlün hukûk-ı şer'iyyesi bi'l-muhâkeme istifâ olunduktan sonra eğer bu katl keyfiyeti dikkatsizlikten ve nizâmâta ri'âyetsizlikden ne'şet etmiş ise altı aydan iki seneye kadar haps ile mücâzât olunur, MVL.d. 437, görüntü no: 18; Düstur, 1289, s. 576) dolayı birer sene hapis cezası verilmiştir. Suçlular, mahkemeleri ve temyîz süreçleri sonuçlanıncaya kadar, eğer tutukluluk süreleri bir seneyi aşmış ise tahliye edileceklerdi. Bahsedilen sanıklardan Osman Bey'in, Hüseyin'in, Yusuf'un, Mehmed'in ve Talib'in tutukluluk süreleri bir seneyi aştığından tahliye edilmeleri kararı verilmiştir. Bu cezalarda 19. maddedeki usul uygulanmamıştır.

Meclis-i Vâlâ Defterlerinden Üsküp Sancağı'nda meydana gelmiş olan bu türden dokuz adet dava kaydı ile karşılaşılmıştır. Aşağıda görüleceği üzere olayların çoğu, suç aleti olan tüfek veya tabancaların ya kendiliğinden patlayarak veya ateş edildiği esnada nişan alınmayan birisine şaşırtıcı bir şekilde mermi veya kurşunlarının isabet etmesiyle meydana gelmiştir.

Kumanova Kazası Nekörem(?) köyünden Kele yerdeki keçeyi kaldırırken üzerindeki tabanca patlayarak Çavuşlu köyünden Körke'nin ölümüne neden olmuştur (MVL.d. 93, sıra: 139, belge no: 83, 8 R 1280/22 Eylül 1863; MVL. 966-52, L. 1-8). Koçana Kazası Deniçe köyünden Cemo'ya, kıbtiller arasında yapılan bir eğlence sırasında çalgılar eşliğinde oynayan Osman Bey'in kuşağını çözerken patlayan tabancasının kurşunu isabet etmiştir (MVL.d.94, sıra: 95, belge no: 421, 21 Şaban 1280/31 Ocak 1864; MVL. 981-39). Radovişte Kazası İzlova köyünden Hüseyin'in belindeki tabanca kazara ateş alarak Hasan ve Abdülhalim'e isabet etmiş, Abdülhalim yaralanmış, Hasan ise hayatını kaybetmiştir (MVL.d. 94, sıra: 205, belge no: 682, 4 Za 1280/11 Nisan 1864). Üsküp Kazası Graşte köyünden Yusuf ile Zulbahar tüfek atışı yaptıkları sırada Yusuf'un tüfeğinden çıkan mermilerden biri Ali'yi öldürmüştür (MVL.d. 94, sıra: 234, belge no: 1064, 18 Za 1280/25 Nisan 1864; MVL. 982-41, L. 1-7). Koçana Kazası'nda Mehmed ve Hüseyin avlanırken Mehmed'in tavşana attığı kurşun Hüseyin'e isabet ederek ölümüne yol açmıştır (MVL.d. 95, sıra: 21, belge no: 1061, 5 Z 1280/12 Mayıs 1864). Yine bir av esnasında Halim'in omuzundaki tüfek ateş alarak Abdul'u vurmuştur (MVL.d. 95, sıra: 140, belge no: 220, 21 Safer 1281/26 Temmuz 1864; MVL. 992-21; A.MKT.UM. 793-56). Kratova Kazası Lestova köyünden Beno adındaki kız İştib Kazası Balvan-ı Bala köyünden Mustafa'nın boşa attığını zannettiği tabanca kurşunuyla vefat

etmiştir (MVL.d. 95, sıra: 19, belge no: 38, 5 Z 1280/12 Mayıs 1864; MVL. 985-31, L. 1-7). Koçana Kazası Obleşova köyünden Hüseyin, İbrahim, Hasan, Seyfeddin ve Ali'nin attıkları tüfek mermilerinden birinin isabet ettiği İzbañçovar köyünden Postol veled-i Taryan ölmüştür (MVL.d. 95, sıra: 58, belge no: 118, 22 Z 1280/29 Mayıs 1864; MVL. 987-7, L. 1-9). İştib Kazası Duraklı köyünde Talib ve Hüseyin adlı kişiler güreşirken Talib'in belindeki bıçak Hüseyin'in göbeğinin altına isabet etmiş ve Hüseyin aldığı yaranın tesiriyle vefat etmiştir (MVL.d. 95, sıra: 169, belge no: 485, 3 Ra 1281/6 Ağustos 1864; MVL. 994-68).

Hırsızlık (Sirkat)

İslam hukukunda hadd cezasını gerektiren hırsızlık Müslüman veya zimmî, hür veya köle, büyük veya çocuğa, yani bir başkasına ait malın mülk edinme amacıyla onun rızası olmaksızın gizlice alınmasıdır (Ekinci, 2008, s. 350; Türk Hukuk Lûgatı, 1991, s. 125; Bardakoğlu, 1998, s. 385). Hanefi mezhebine göre hırsızlık suçunun unsurlarından birinin oluşmamış olması, suç teşkil eden fiili hadd suçu olmaktan çıkarıp tazir suçu olabilecek niteliğe dönüştürmektedir. Suç fâili mükellef, yani akli başında ve ergen olmalı, suçunu oluşturan fiili bilerek, isteyerek işlemiş olmalıdır. Çalınan şey mal olmalı, bu mal başkasına ait olmalı ve belli bir değerde olmalıdır. Çalınan mal gizlice alınmış olmalıdır. Hırsızlık konusu malın sahibinin izni olmadan girilemeyen bir yerden alınmış olması gerekir. Ya da bir bekçi tarafından korunur olması gerekir. Açıkta bırakılan malın alınması hırsızlık suçunu oluşturmaz. Çalınan mal koruma (hırz) altında iken alınmış olmalıdır (Osmanağaoğlu Karahasanoğlu, 2016, s. 662; Ekinci, 2008, s. 350-351). Hukuken sabit olan hırsızlık suçunun biri bedeni, diğeri mali olmak üzere iki temel hükmü vardır. Bedeni hüküm hırsıza el kesme cezasının uygulanması, mali hüküm ise çalınan şeyin iadesi ya da zararın tazmin edilmesidir (Bardakoğlu, 1998, s. 390 vd). Ancak Osmanlı hukuk sisteminde, İslam hukukunun bu suçun cezası olarak öngörmüş olduğu hadd/el kesme cezası sık uygulanan bir ceza değildi. Bu suça karşılık en çok karşılaşılan ceza küreğe konulmadır. Ayrıca sürgün, kalebentlik ve para cezası da verilen diğere cezalardır (Osmanağaoğlu Karahasanoğlu, 2016, s. 701-702).

1858 tarihli Ceza Kanunu'nda hadd suçlarından olan hırsızlık için muvakkaten veya müebbeden kürek ve hapis cezalarının verilmesi uygun bulunmuştur. Kanunnamede sirkat suçu 216-230. maddeler arasında (BOA.MVL.d. 437, görüntü no: 20; Düstur, 1289, s. 584-588) düzenlenmiştir. Bunlardan 220. maddedeki (BOA.MVL.d. 437, görüntü no: 20; Düstur, 1289, s. 585) hükme göre hırsızlık yapılan yerin ikamet edilen bir yer olması şartı yoktu. Maddede, kapalı ve duvarla çevrili yerlerin duvarını delerek veya merdivenle aşarak kapısını özel bir alet yardımıyla açıp hırsızlık yapanlar için muvakkaten kürek cezası verileceği ifade edilmiş olup herhangi bir süre belirtilmemiştir. Bu maddedeki hükme göre cezalandırılan bir kişinin teşhir edilmesine de karar verilmiş, ancak 222. maddeye (222. maddede ceza süresi belirtilmiştir. bkz. BOA.MVL.d. 437, görüntü no: 20; Düstur, 1289, s. 585) göre cezalandırılan diğere dört olayın fâillerinin teşhir edilmeleri hakkında bir veriyle karşılaşılmamıştır.

İncelenen Meclis-i Vâlâ defterlerine Üsküp'te meydana gelen beş adet hırsızlık vakasının dava kaydı yansımıştır:

İştib Kazası Boğlofça köyünden Çoban Tasi, Deniler-i Bala köyünden Anastas'ın evine girerek çekmecesinden 5500 kuruş çaldığını itiraf etmiştir (MVL.d. 106, sıra: 1, belge no: 589, 12 Safer 1284/15 Haziran 1867; BEO.AYN.d. 845, s. 4, no: 137). Yine İştib Kazası'nda bakkal Şub Trayço'nun evinden para ve eşyası çalınmış, yapılan soruşturmada Zafir, Taso ve

Despod'un hırsız oldukları anlaşılmıştır. Şub Trayço, kendi rızasıyla Taso ve Despod'un elinde bulunan eşyadan feragat edince içlerinden sadece suçunu itiraf eden Zafir'in cezalandırılmasına karar verilmiştir (MVL.d. 106, sıra: 10, belge no: 548, 26 R 1284/27 Ağustos 1867; BEO.AYN.d. 845, s. 14, no: 272; MVL. 1038-27, L. 1-8). Üsküp Kazası Bazarbaşı mahallesinde Feyzi Ağa'nın, Tüccar Hasan Ağa'nın ve diğer bazı kişilerin mal ve eşyaları çalınmış, çalınan şeylerin evinden çıkmasıyla hırsızın İlyas olduğu anlaşılmıştır (MVL.d. 98, sıra: 30, belge no: 623, 21 Ra 1284/23 Temmuz 1867). Boyko'nun Kumanova Kazası Vilofça köyünden Mitre'nin evinden eşya çaldığı yapılan araştırmada anlaşılmıştır (MVL.d. 106, sıra: 5, belge no: 5512, 12 R 1284/22 Ağustos 1867; MVL. 1039-13, L. 1-4).

Yukarıda bahsedilen hırsızlık olaylarının fâillerine Ceza Kanunu'nun 222. maddesine göre üçer sene mahallinde çekmek üzere hapis cezası verilmiş olup 19. maddedeki usul, yani teşhir uygulanmayacaktı. Hırsızlık yaptıkları sabit olan bu kişilerin çaldıkları paraları, eşyaları veya bedellerini sahiplerine ödemeleri gerektiği de belirtilmiştir.

Yane veled-i Taşo'nun evinden hırsızlık yaptığını itiraf eden Yovançe adlı kişinin 220. maddeye göre teşhir edildikten sonra üç sene küreğe konulması kararı verilmiştir:

“Üsküb Meclisi'nin 6 Safer sene 1284 ve 28 Mayıs sene 1283 târihinde Meclis-i Vâlâ'ya havâle buyurulan bir kıt'a mazbatasıyla Meclis-i Tahkîki'nin melfûf mazbatası Muhâkemât Dâ'iresi'nde mutâla'a olundu. Me'âllerinde İştib Kazâsı'na tâbi' Mustafa Obası Karyesi sâkinlerinden Yovançe nâm şahs karye-i mezkûre hancısı Yane veled-i Taşo'nun leylen hânesi odasının pencere parmaklığını söküb derûnuna duhûl ile ba'zı eşyâ ve çekmecesinden bir mikdar akçesini ahz eylediği ve bu fazîhaya sarhoşlukla cür'et eylediği ve zabtiyeler tarafından kendüsi de sıkışdırıldığı cihetle mu'ahharan ahz eylediği eşyâ ve akçe bahâsını merkûma teslîm itdiğini 'inde'l-istintâk ifâde itmiş olduğunu ve Kânûn-ı Cezâ'nın iki yüz yigirminci maddesinde her ne kadar insan ikâmet ider mahall olmasa veyahud meskûn mahalle muğlak bulunsa bile kapalı ve divar ile mahdûd olan mahallerin divarını delerek veya nerd-bân ile aşarak veya âlet-i mahsûsa ile kapusını açarak hırsızlık idenler muvakkaten küreğe konulur deyü muharrer bulunmasına binâ'en merkûmun bu hükme tevfi'kan ve târih-i habsi olan bin iki yüz seksan üç senesi Zî'l-hiccesinin dokuzuncu gününden 'tibâren ba'de't-teşhîr üç sene müddetle küreğe konulması” (MVL.d. 106, sıra: 13, belge no: 614, 10 Ca 1284/9 Eylül 1867; BEO.AYN.d. 845, s. 16, no: 417).

Yol Kesme (Hırâbe, Kat'-ı Tarîk)

Hırâbe, şehir dışında silah ile yol kesicilikte bulunmaktır (Türk Hukuk Lûgati, 1991, s. 125). İslam hukukunda, bir kimsenin silah kullanarak şehirlerarası yollarda, yol kesip Müslüman veya gayr-i Müslimlere saldırması, mallarını gasp etmesi veya adam öldürmesi hırâbe suçudur. Bu suçu işleyenlere kat'-ı tarîk, şakî veya yol kesici denilir ve cezası çeşitli durumlara göre değişir (Ekinci, 2008, s. 352). Eşkıyalık, Osmanlı hukukunda hadd cezası gerektiren bir suç olup ölüm, el-ayak kesilmesi ve sürgün gibi hadd cezaları ile cezalandırılmıştır. Bu eylem soruşturma aşamasında veya suçlunun yargılanmak üzere İstanbul'a gönderilmesi gerektiğinde ise ihtiyati bir tedbir olarak hapis cezası uygulanabilmiştir. (Yakut, 2012, s. 31).

Meclis-i Vâlâ Defterlerinde yol kesme suçu ile ilgili Üsküp'te meydana gelen ve mahkemeye yansıyan iki olayın kaydı bulunmaktadır. Suçluların ikisi de 62. maddenin ilave hükmü

(MVL.d. 437, görüntü no: 23; Düstur, 1289, s. 549-550) gereğince 15'er sene kürek cezasına çarptırılmış olup bu ceza teşhir edilmelerinden sonra uygulanacaktı. Bunlardan birinde Kratova Kazası'nda Sakoliç(?) derbendinde tüccarların yolunu keserek mal ve hayvanlarını gasp eden Cezir ve Halil daha önce yakalanmış ve cezaları verilmiştir. Bu kişilerle birlikte hareket eden Bayram ise daha sonra ele geçirilmiştir. Bayram suçunu inkar etse de arkadaşlarının ifadeleri ve gasp edilen malların evinde bulunması üzerine suçu ispatlanmıştır. Ayrıca ele geçirildiği esnada zaptiye ile çatışmaya girmiş ve yaralanmıştır. Bayram'a Kânun-ı Cezâ'nın 62. maddesinin ilave hükmünde belirtildiği üzere "dağlarda ve kırlarda müsellağ oldukları halde gezerek rast geldikleri yolcuları tutub soymak fazîhasını irtikâb iden eşhâsın hal ve sıfat ve derece-i şakâvetlerine göre muvakkat yahud mü'ebbed kürek cezâsıyla mücâzât olunması muharrer bulunduğuna binâ'en merkûm Bayram'ın dahi bu hükme ve on dokuzuncu maddede mûnderic usûle tevfikân ve târih-i habsi olan seksan senesi Şa'bânın yigirmi dokuzuncu gününden i'tibâren ba'de't-teşhîr on beş sene müddetle vaz'-ı kürek olunmak üzere Vidin'e" gönderilmesine karar verilmiştir (MVL.d. 95, sıra: 208, belge no: 509, 2 R 1281/4 Eylül 1864).

Kat'-ı tarîk suçu ile ilgili diğer olayda da zaptiye ile çatışma ve yaralama söz konusudur. İştib Kazası Damyân köyünden kura firarisi Kara Halil ile Bohçe köyünden yine kura firarisi Ali bir süre dağlarda ve kırlarda birlikte eşkıyalık yapmışlar, daha sonra yollarını ayırmışlardır. Ali, Topolniçe köyünde Mehmed'in samanlığında bulunup yakalanmak istendiği sırada tüfekte ateş ederek zaptiye neferinden Ali'yi sol elinden yaralamıştır. Yakalanan Ali'nin tamamlanan soruşturması ile ilgili mazbatası Muhâkemât Dâiresi'nde incelenmiş ve Selanik'te küreğe mahkûm edilmesine karar verilmiştir (MVL.d. 97, sıra: 158, belge no: 255, 1 Z 1282/17 Nisan 1866).

Irza Geçme (Fiil-i Şenî - Hetk-i Irz)

Irza geçme (tecavüz), insanlık tarihi boyunca bireyin fiziksel ve ruhsal bütünlüğüne karşı işlenen, genel ahlak ve aile düzenini ilgilendiren bir suç olarak görülmüş ve bu suç işleyenler cezalandırılmıştır. Genel olarak bu fiil bir erkeğin zor kullanarak bir başka insanla zorla cinsel ilişkiye girmesi olarak tanımlanmaktadır. Suçun fâili sadece erkek olmakla birlikte, mağdur erkek ya da kadın olabilmektedir (bkz. Konan, 2011, s. 149; Kılıç, 1992, s. 5-8).

İslam Hukuku kapsamında ırza geçme, ayrı bir suç olarak işlenmemiş ve hadd cezası (sopa ile dövme, sürgün ve recm) ile cezalandırılan zina suçu kapsamında değerlendirilmiştir (Konan, 2011, s. 152 vd). Osmanlı Devleti'nde bir kadına zorla sahip olmak amacıyla herhangi bir davranışta bulunmak suç kabul edilmiştir. Bu tür davranışlara kanunlar ile belirlenmiş bir ceza olmamakla beraber genellikle sürgün ve hapis cezaları uygulanmıştır (Aksın-Maral, 2016, s. 824). İlk defa 1858 tarihli Ceza Kanunu'nda ırza karşı işlenen suçlar müstakil bir bölüm ("Hetk-i 'ırz idenlerin mücâzâtı beyânındadır" BOA.MVL.d. 437, görüntü no: 19; Düstûr, 1289, s. 579) olarak yer almış ve cezalar düzenlenmiştir (Kılıç, 1992, s. 11).

Üsküp Sancağı'nda meydana gelen bir adet fiil-i şeni davası Meclis-i Vâlâ defterlerine yansmıştır. Bu eylem bir erkek çocuğuna yapılmış ve görgü tanıklarıyla da ispat edilmiştir. İştib Kasabası Cuma mahallesinden 12 yaşındaki Tahir bin Mustafa keçi otlatırken başka bir köyden olan Yakim veled-i Viçko tarafından zorla tecavüz edilmek istenmiştir. Suçunu inkar

etse de olayı gören Şakir ve Mustafa adlı kişilerin ifadeleriyle Yakim'in Tahir'i fiil-i şeniye zorladığı anlaşılmıştır. Suçlu olduğu ispatlanmış olan Yakim'in teşhir edildikten sonra Ceza Kanunu'nun 198. maddesine (Bir âdem bir kimseye cebren fi'il-i şenî icrâ ider ya'ni 'ırzına geçer ise muvakkaten küreğe konulur, Düstur, 1289, s. 579) göre hapsedildiği tarihten başlatılmak üzere mahallinde üç sene küreğe konulmasına hükmedilmiştir (MVL.d. 106, sıra: 17, belge no: 2, 4 C 1284/3 Ekim 1867; BEO.AYN.d. 845, s. 17, no: 487).

Sonuç

Bu çalışmada Meclis-i Vâlâ Defterlerinden Rumeli mazbatalarının kaydedildiği 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 106, 528, 529, 530, 533 ve 559 numaralı defterlerden Üsküp Sancağı'nda 1859-1867 yılları arasında meydana gelen cinayet, cinayete teşebbüs, yaralama, hırsızlık, eşkıyalık ve ırza geçme teşebbüsü hakkında tespit edilen dava kayıtları ele alınmıştır. Bölgede meydana gelen bütün olayların mahkemeye yansımadağı ihtimalinden hareketle işlenmiş olan bütün suçların burada bahsedilenlerden ibaret olduğu gibi bir tespit doğru olmayacaktır.

Cinayet davaları ile ilgili kayıtların diğerlerine nazaran daha fazla olduğu görülmektedir. Cinayet suçundan yargılanan kişilere işledikleri suçun derecesine göre 1858 tarihli Ceza Kanunu'nda belirlenen sürelerde mahallinde veya başka yerlerde kürek veya hapis cezaları verilmiştir. Taammüden veya min-gayr-i taammüdin katl davalarında katillere Selanik veya Vidin'de 15'er sene küreğe konulma cezası verilmiş olup bu ceza 19. madde gereğince teşhir edilmelerinden sonra uygulanacaktı. Eğer suçlu kadın ise cezası yine 15 sene olup, ancak bu defa kürek değil, teşhir edilmeden hapsedilmektir.

Taammüden katlin ölçüsünün "yaralayıcı bir aletle öldürme eyleminin gerçekleşmesi" olmasına rağmen belgelerdeki verilere bakıldığında bıçak ve tabanca gibi yaralayıcı aletlerden biriyle öldürülmediği halde katlin taammüden olduğu hükmü verilmiş, bu hüküm verilirken tanıkların ifadeleri, olay yeri incelemeleri, sanıkların itirafları, mevcut delillerden hareket edilmiştir. Aynı durum min gayr-i taammüdin katl konusunda da söz konusudur. Katl kastıyla yapılan saldırılar da taammüden (cerh-i amd) kabul edildiği için ölümle sonuçlanmasa bile saldırıyı gerçekleştirenlere suçlarının derecelerine göre üç veya beş sene kürek cezası verilmiştir. Ceza Kanunu'na göre eğer yaralama ve sakat bırakma söz konusuysa fâiller tedavi masraflarını ödeyeceklerdi. İncelenen defterlere yansıyan katl türlerinden bir diğeri de hatâen katl olup dikkatsizliklerinden dolayı başkalarının ölümüne yol açarlara da birer sene hapis cezası verilmiştir.

Hırsızlık ile ilgili defterlere yansıyan beş adet dava kaydında fâillerden birine, hırsızlık mahalline ne şekilde girdiği bilindiğinden 220. maddeye göre üç sene kürek ve diğerlerine de hırsızlık mahalline ne şekilde girdikleri bilinmediğinden 222. maddede belirtilen hükme göre üç sene hapis cezası verilmiştir. Hırsızlık yaptıkları deliller ve ihbarlar ile sabit olan fâillerden sadece 220. maddeye göre ceza verilen kişi 19. maddedeki usule göre teşhir edilecekti. Bir kişi hırsızlık yaptığını itiraf etmiş olsa bile, hırsızlık yaptığı yere nasıl girdiğini söylememişse veya bu husus başka bir şekilde tespit edilmemişse 220. madde ve teşhir cezası uygulanmamıştır.

Meclis-i Vâlâ Defterlerinde kat'-ı tarik suçu ile ilgili Üsküp'te meydana gelen ve mahkemeye yansıyan olaylarda suçlulardan birine Vidin ve diğerine de Selanik'te 15'er sene kürek cezası

verilmiştir. Ayrıca bunlar için 19. maddedeki usule göre teşhir usulü uygulanacaktı. Defterlerde bir adet fiil-i şeni davası yer almaktadır. Olayın fâilinin suçu ispatlanmış ve kendisine üç sene kürek cezası verilmiştir.

Meclis-i Vâlâ Defterlerinin XIX. yüzyılda merkez ile taşra arasındaki idari ve bürokratik işleyişi ortaya koyduğu gibi hukuk tarihi çalışmalarına dair de kıymetli bilgiler sunduğu görülmektedir. Deftere kaydedilen bütün suçlar için 1858 tarihli Ceza Kanunnâmesi'nin ilgili maddeleri gereğince hapis ve kürek cezaları verilmiş, hem Nizamiye Mahkemelerinde, hem de temyîz mahkemelerinde söz konusu kanun uygulanmıştır.

Meclis-i Vâlâ'da kaleme alınan Rumeli mazbatalarının defterlerdeki sûretlerinden şer'iyeye sicillerinin kapsamından çıkan bazı adli işleyişin takibinin yanında, Tanzimat döneminde yüksek yargı mercii konumundaki Meclis-i Vâlâ'nın merkezde sahip olduğu önem de anlaşılmaktadır.

Kaynakça

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

(Meclis-i Vâlâ Defterleri) BOA.MVL.d. 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 106, 437, 528, 529, 530, 533, 559.

(Ayniyat Defterleri) BOA. BEO. AYN.d. 845.

(Meclis-i Vâlâ Evrakı) BOA.MVL. 906-22; 909-39; 908-61; 917-67; 972-7; 985-36; 986-23; 985-36; 951-61; 936-15; 1028-37; 1030-50; 1039-12; 954-102; 966-14; 1030-82; 1039-42; 1039-11; 970-62; 966-51; 1029-35; 992-6; 982-44; 966-52; 981-39; 982-41; 992-21; 985-31; 987-7; 994-68; 1038-27; 1039-13.

(İrade-i Meclis-i Vâlâ) BOA.İ.MVL. 428-18802; 438-19394.

(Sadaret Mektubî Kalemi Meclis-i Vâlâ Evrakı) BOA. A.MKT.MVL. 136-7.

(Sadaret Mektubî Kalemi Umum Vilayat) BOA. A.MKT.UM. 395-7; 793-56.

Kitap, Makale, Ansiklopedi Maddeleri ve Tezler

Akgündüz, Ahmet. (1999). Kanunnâmelerdeki Ceza Hukuku Hükümleri ve Şer'î Tahlili. *İslam Araştırma Dergisi*, XII(1), 1-16.

Aksın, Ahmet ve Maral, Emrah. (2016). Osmanlı Devletinde Irza ve Namusa Yönelik İşlenen Suçlar ve Uygulanan Cezalar (1789-1850). Fethi Gedikli (Ed.), *II. Türk Hukuk Tarihi Kongresi Bildirileri*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, (I), 819-829.

Akyıldız, Ali. (1993). *Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilâtında Reform*. İstanbul: Eren Yayınları.

Aydın, M. Akif. (1993). Osmanlı Ceza Hukuku. *İslam Ansiklopedisi*. 7, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 478-482.

Aydın, Mehmet Âkif. (1994). Dîvân-ı Ahkâm-ı Adliyye. *İslam Ansiklopedisi*. 9, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 387-388.

- Bardakoğlu, Ali. (1995). Eşkîya. *İslam Ansiklopedisi*. 11, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 463-466.
- Bardakoğlu, Ali. (1998). Hırsızlık. *İslam Ansiklopedisi*. 17, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 384-396.
- Bardakoğlu, Ali. (2002). Katil. *İslam Ansiklopedisi*. 25, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 45-48.
- Bulut, İlhan. (Şubat 2018). İslam ve Osmanlı Ceza Hukukunda Hataen Öldürme Suçu. *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, 1, 41-71.
- Demirel, Fatmagül. (2003). *Adliye Nezareti'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1876-1914)*. (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul). Erişim adresi: <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/38558.pdf>
- Düstur. (1289). Birinci Tertib, İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- Ekinci, Ekrem Buğra. (2008). *Osmanlı Hukuku Adalet ve Mülk*. İstanbul: Arı Sanat Yayınları.
- Kenanoğlu, M. Macit. (2007). Nizâmiye Mahkemeleri. *İslam Ansiklopedisi*, 33, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 185-188.
- Kılıç, Muhterem. (1992). *Irza Geçme Suçlarının Hukuki Yapısı*. (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul). Erişim adresi: <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/22416.pdf>
- Konan, Belkıs. (2011). Osmanlı Hukukunda Tecavüz Suçu. *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM*, 29, 149-172.
- Kütükoğlu, Mübahat. (2018). *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Ortaylı, İlber. (2011). *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Osmanağaoğlu-Karahasanoğlu, Cihan. (2016). Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Hırsızlık Suçunun Algılanması ve Cezalandırılma Şekilleri. Fethi Gedikli (Ed.), *II. Türk Hukuk Tarihi Kongresi Bildirileri*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, (I), 657-707.
- Seyitdanlıoğlu, Mehmet. (1999). *Tanzimat Devrinde Meclis-i Vâlâ (1838-1868)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Türk Hukuk Lûgatı*. (1991). Ankara: Türk Hukuk Kurumu, Başbakanlık Basımevi.
- Yakut, Esra. (2012). Osmanlı Hukukunda Bir Suç Olarak Eşkîyalık ve Cezalandırılması. *Kebikeç*, 33, 21-34.
- Yavuz, Hulusi. (1998). Adliye Nezâreti. *İslam Ansiklopedisi*, 1, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 389-390.